

AZ ÚJ KÖZÉPISKOLA.

A nagy forradalmi átalakulás kellő közepén, amikor ezeréves hazám területi épségeért aggódok, amikor a jövő reménye betölti a keblemet, hangok ütik meg a fülemet, hangok, amelyeknek hangneme, dallama új, de szövege régi, igen régi. Odakiáltják az iskolának és különösen a régi gimnáziumnak: Pusztulj innét, nem vagy való ez új világnézet korába, ez új világnézet nemzedékének.

Én meg azt mondom: Maradj meg, te régi iskola! Nem vagy te rossz, hanem rossz az emberanyag, mert kiveszett a kötelességtudás, az együttérzés, az altruizmus vezetőkből, vezetettekéből.

Tanítottak latint, tanítottak görögöt egy-két emberöltővel ezelőtt, intenzívebben, mint most és kigyulladt az emberekben a humanitás, kigyúlt az arcokon a hazaszeretet, a szabadság érzése. Minden gimnazista egy-egy Prometheus akart lenni, felvenni akarta a harcot a sötétség, elnyomás, lelki vakság ellen és megszülettek hazánk liberális nagyjai: Eötvös József, Deák, Irányi Dániel stb.

Nem félek a gúnytól, ha hazaszeretetről beszélek. Az alkotmány formája nemesülhet; haladás a *köztársaság*, ha megváltozik az emberek szelleme, ha igazi liberálizmus tölti el, ha a letűnt osztályuralmat nem váltja fel újabb monopoliumos osztályuralom a velejáró kérlelhetetlen terrorral és elnyomással, ha nem fejlődik belőle Madách phalanstere, nem az Aage Madelung Circumschensch c. művében megrajzolt Mitland.

Üdvözlöm a köztársaságot és sokat várok tőle a kultura terén is, de óva intem: Ne rombolja le a régi iskolát, amíg az újat fel nem építette.

Tartsa meg a gimnáziumot régi szervezetében, de töltsse meg új tartalommal is. Évekkel ezelőtt kívántam a nemzetiségi nyelvek ismeretét, az Orsz. Tanáregyesületi Közlöny akkori szerkesztője (Lévay Ede) talán még most is őrzi az elfogadott, de nem közölt értekezésemet; évekkal ezelőtt kívántam az érettségi vizsgálat eltörlését vagy a főiskolákra való áthárítását felvételi vizsgálat alakjában; tartottunk értekezleteket a modern nyelvek tanításáról, memorandumot is írtunk a francia, az angol nyelv oktatásáról, a természettudományi oktatás mélyítéséről; elítéltem Kármán Mórnak azt a káros hatását a középiskola szellemére, hogy állítólagos nemzeti szempontból belevonta a középkori legendák anyagát a magyar olvasmányok kánonjába, hogy VII. és VIII. osztályú tanítványok a sok legenda és egyházi irodalom miatt a XIX. század irodalmához csak nagykésőn jutottak és csak röptében végezték ezt a fontos anyagot, holott legfőllebb a vallásoktatásba tartozható anyag a hetedik osztályt etikai, esztétikai és

nyelvi tekintetben megkárosította és a nyolcadik osztályú érettségező emlékezetét fölöslegesen megterhelte.

Maradjon magyar középiskolánknak a gerince a *magyar nyelv, történelem és földrajz*. Szép, szép, a kozmopolitaság, de utópia; a háború rettenetessége, a megtorló bosszú megtanított arra, hogy ne góg, az elbizakodottság legyen hazaszeretetünk rúgója, hanem a megértő szív, a felvilágosodott elme, a becsületes kötelességtudás, a kitartó munka.

Ne ámítsuk önönmagunkat! Mikor a német győzelmek njjongással töltötték el lelkünket, mikor csodáltuk e nagy nemzetet, amelyet a versenytárs kaján irigysége megsemmisített, lázas munkásság keletkezett a tanügy vezetőiben, munkásaiban egyaránt: németül kell tanulni; jöttek a rendeletek, a cikkek. Amikor hazánk, a *független köztársaság* képviselőinek Belgrádban belesüvítették a „*Væ victis!*”-t, amikor egy a kulturánkat nem ismerő francia generális diktálta szigorú feltételeit, akkor a visszhang nem volt a néma megilletődés, hanem felhangzott a kiáltás: A *francia* nyelv kell nekünk! Pedig bizony, nem! Nagyon távol esünk még ma is Franciaországtól; földrajzi helyzetünk Németországra és a német Ausztriára utalt; ma is *németül* kell tudnunk. De az új napoleoni földfelosztás célszerűvé teszi a *szláv* nyelvek ismeretét. A francia nyelv helyett mindig és *igy ma is* az angol nyelvet ajánlom.

Nem szabad csodálkozni, ha az V—VIII. osztályban megkívánom a *latin* nyelv megtartását. Nem tartom szükségesnek, hogy előnyeiről szóljak; a latin barátjait támogatnom fölösleges, elleneseit megnyerni hiábavaló-fáradtság; csak rámutatok a latin nyelv nagy hasznára a román nyelvek (olasz, spanyol, portugál és némileg a francia) megtanulásában, Elegendő a heti 4—3 óra, hiszen a reáliskola latin tanfolyama is csak 3—3 órás.

Összefoglalva a nyelvi oktatást *egységes* iskolában kívánám külön a *magyar nyelv* (I—IV.), stilisztika, retorika (V—VI.; a poetikát mellőzném, beolvasztanám a stilisztikába) és irodalomtörténet (VII—VIII.) mellett I—VIII. a *német* nyelvet, III—VIII. az *angolt*,¹ V—VIII. a *latint*; fakultative III—VIII. a *szláv* nyelvek egyikét (föderatív államban a földrajzi helyzet és a politika megkívánta tót vagy szerb-horvát nyelvet); V—VIII. a *franciát*, amely keleti érintkezésünkben ma még kívánatos.

A *történelem* tanítása gyökeres reformon megy keresztül. Mint-

¹ Angol tanár lesz elég; első időben nyelvmesterek és tanítók taníthatják, mint a 70-es években reáliskoláinkban francia nyelvmesterek, akiknek egyike-másika díszére vált intézetének.

hogy hazánk történelme csak a IX. század vége felé indul meg, szükséges, hogy addig a világtörténelemmel ismerkedjünk meg.

A történelem anyaga nézetem szerint ez legyen: I. Az ókor, különös tekintettel 1. a Kelet (Asszírria, Babilonia, Perzsia, India) és Egyiptom történetére mint a világuralom és a kultúra tényezőire, Juda történetére mint fontos vallástörténeti forrásra; 2. Hellasz története, de inkább kulturája és államformája miatt; teljesen fölösleges a hegemoniáért lefolyt harcok ismertetése, mert hiszen Hellasz története az ázsiai történet körébe tartozik, Európára csak kulturája hat; 3. Európa története a rómaiakkal veszi kezdetét; e nép történetét minden művelt embernek ismernie kell és e tekintetben jobb tankönyveink teljesen meg is felelnek; 4. a kereszténység első négy századára. II. a középkor kb. 1000-ig, különös tekintettel az iszlámra, a népvándorlásra, az európai nemzetek kialakulására és a pápaságra. Minthogy az ókorban elmarad Görögország kimerítő, részletező története és a római történetben is az egyes háborúk részletes ismerete (kivételesen a pún és az európai háborúk), a középkort hozzá lehet csatolni és ez volna a VI. osztály anyaga. A VII. osztálynak anyaga a magyar történelem a mohácsi vészig, különös utalással a többi európai népek és a pápaság történetére, az Anjouk és Mátyás király korának tárgyalásakor a renaissance korára. A VIII. osztály anyaga: hazánk története 1526—1918, természetesen kiegészítve a Habsburg-ház európai politikájára és a habsburgi Hispánia hanyatlása után Németalföld, Franciaország, Anglia, Németország, Oroszország és 1820 óta a balkáni népek történetével. A magyar nemesi insurrekcióval kapcsolatosan I. Napoleonról, a magyar jakobinusokról stb., az 1849 utáni emigrációval kapcsolatosan még szólni kell az Amerikai Egyesült-Államokról.

Következik a középiskola hamupipókéje, a *földrajz*. A III—IV. osztályban hazánk és Európa földrajza (III. oszt.), Ázsia, Amerika, Afrika, Ausztrália és Polynesia (IV. oszt.), különösen Kis-Ázsia, Japán, India föld- és néprajza Ázsiában, az Egyesült-Államoké és Kanadáé Amerikában, a Földközi-tenger melléke Afrikában.

Amit tanulnak gyermekeink, azt alaposan vegyék; szegyenletes az a tájékozatlanság, amit érettségít tevő tanítványaink az ország legkülönbözőbb intézeteiben elárulnak.

A *természettudomány* intenzívebb oktatása folyik; itt csak több heti óra kívánatos, hogy különösen a kémiát is tárgyalhassák; ez egyik legfontosabb gyakorlati tárgyunk. Az állattan tárgyalása a VI.-nak jusson, hogy beleilleszthesse a pszichológiát. Ami a matematikát, geometriát és a fizikát illeti, itt értékes munka folyik ma is, azt szeretném, ha a fizikát már a VI. osztályban kezdenék. (Megvallom, mi már az V.-ben tanultunk fizikát Kont Gyula professzortól.)

Mint hogy a görög és az ezt helyettesítő tárgy elmarad, a rajz tanítása is fakultatív.

A filozófiai propedeutikát a középiskolában mellőzendőnek tartom, a pszichológiai alapfogalmakat adja a természetrajz tanára az antropológia keretén belül, a logika alapfogalmával megismerkedik a tanuló a stilisztikában és a retorikában.

A *hitoktatásról* nem szólok, mert az a köztársaság megszilárdulásával valószínűleg kívül esik a középiskola keretén és az egyházak és híveik bélmissziójához tartozik. Nem akarok félreértetni; a magam részéről szükségesnek tartom, de a tanulók felekezeti tagolása egy egységes párton kívüli iskolában káros, sőt veszedelemes.

Ami végre a heti óraszámot illeti, megállapítanám I—II. heti 20, III—VIII. heti 24 órában, még pedig úgy, hogy I—II. osztályúak csak 9 órákor menjenek az iskolába, III—VIII. 8—12. Napi négy órában *lelkiismeretes*, megélhetéséért nem aggódó, nem nyakigláb (intézetből intézetbe vándorolni kénytelen) tanár és a példáján induló kötelességtudó tanuló sokat végez. A tantárgyak felosztását tekintve, azt az oktatásügyi tanár megállapíthatná.

Nagyjában közlök egy táblázatot:

Az egyes tárgyak heti óraszámja:

Tantárgy:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Heti óraszám:
Magyar	6	6	4	4	4	4	3	3	34
Latin	—	—	—	—	4	3	3	3	13
Német	4	4	3	3	3	3	3	3	26
Angol	—	—	3	3	3	3	3	3	18
Földrajz	—	—	4	3	—	—	—	—	7
Történelem	—	—	—	—	—	3	3	3	9
Természetrajz	2	2	3	4	4	3	—	—	18
Mennyiségtan	3	3	3	3	4	3	3	3	25
Geometria	3	3	2	2	—	—	—	—	10
Fizika	—	—	—	—	—	—	4	4	8
Torna	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Összesen	20	20	24	24	24	24	24	24	

A *szépirás* ma méltán elmaradhat; ma a gyors- és gépirás feleslegessé teszi a kalligrfiát (V. ö. M. P. 1915). Említenem sem kell, hogy e tantárgyfelosztásomban a mainál kevesebb szünidőre (karácsonyi 10, husvétii 10, pünkösdi 2, november 16. 1, összesen 23 nap) és az évvégi szünetre gondolok; tehát tízhavi tanításra, amennyiben a júniusi összefoglalásokra és adminisztratív munkákra elég volna 8 nap.

Továbbá ötven perces tanórákra gondolok, azaz intenzív munkára, az idő becsületes kihasználására, röviden azt, amit a dolgozó

ember megélhetését biztosító köztársaság minden polgárától megkövetelhet és el is várhat: egészséges *együttérzést, kötelességtudást és munkakedvet.*

1918 dec.

KOHLBACH BERTALAN.

EGYSÉGES BECSLÉSI FOKOZAT.

Nemcsak a szellemi tudományok, hanem a természettudományok művelője is igen számos esetben kénytelen kutatása tárgyának mennyiségét és minőségét becsülni. Nincs oly exakt tudomány, mely minden esetben méréssel, a becslés kizárásával érné el célját.

A mennyiségek becslésénél nincs szükség külön fokozat megállapítására; a becslést egyszerűen ugyanazzal a mértékkel végezzük, mint a mérést: hosszúságot milliméterben, méterben, kilométerben stb. becsülünk; időt másodpercben, percben, órában, napokban, években fejezünk ki, tömegeket számokban, és így tovább. Minőségek pontosabb meghatározására azonban nem léteznek általános mértékek. Azért a minőséget vagy hasonlattal vagy egyszerűen különböző szavakkal jellemezzük, pl.: halványpiros, középpiros, telített piros; halk, igen halk, alig hallható; könnyű beteg, súlyos beteg, halálos beteg; és így tovább. A figyelmes olvasó talán észrevette, hogy a felsorolt példák egyike (halk) nem minőségi, hanem mennyiségi fokozatot jelez, amennyiben a hang intenzitására vonatkozik. Azonban a mennyiség főképen abban különbözik a minőségtől, hogy amaz mérhető, emez nem; ha nincs megfelelő fizikai műszerünk, mellyel a hang intenzitását mérhetnők, akkor hallásunkra vagyunk utalva, s ez a hang intenzitását minőségként fogja fel.

Ha valamely minőség dolgában számos tapasztalatot gyűjtötünk, akkor ennek a minőségnek megfelelő érzetek teljes fokozatát, skáláját ismerjük; ismerjük a skála két végpontját: az illető minőség legkisebb és legnagyobb intenzitását; tapasztalatból ismerjük a közepes intenzitást is. Így ismeri a faragó a legpuhább, a közepkemény s a legkeményebb fát; a meteorológus a szellőt, a közepes szelet s az orkánt. Sőt a jó szakember a három fokon kívül még egy egész csomó közbülső fokot tud megnevezni, melyet többnyire számmal jelöl meg. Így keletkeznek a becslési fokozatok, a klasszifikációs skálák.

Ha a különböző tudományszakokban s mesterségekben divó becslési fokozatokat tekintjük, szinte meglep e skálák különfélesége s önkényessége. Ha nem vagyok szakember, fogalmam sincs róla, mit értsek 3. rendű csillagon, 5-ös számú szélérorsságen. Ha idegen iskola bizonyítványa kerül a kezembe, nem tudhatom, mit jelent benne a